

OLVASÓINK ÍRJÁK

Apám naplója (4.)

Gombos, 1944. november 4. – A borzalmak éjszakája volt

Kezdetnek édesapám hiteles naplójából idézek részleteket (melynek még mindig a tulajdonában vagyok), amelyben arról ír, hogyan történt Gombos elfoglalása 1944 őszén. A napló addig íródott, amíg élt, tehát amíg lehetősége volt naplót vezetni, hisz ő is az áldozatok egyike volt.

Visszanézve a már kutatott tények után újra megtaláltam a lent említett könyvekben azt az adatot, miszerint csak a zombori Krónics-palotában cseti legtöbb magyar ember kínzások és főleg a halál áldozatává, összesen kb. 5650 fő. Még tudnak Bajmokról, Szivácról, Verbászról, tehát abban az esetben a többi férfi csakis zombori lehetett. Szám szerint 5650 fő, utána következik Csüro, Újvidék és így tovább egész Vajdaságban.

Hihetetlen, hogy senki nem merte megkérdőjelezni, hova tűnnek el napról napra a magyarok, s ez az időszak egészen január végéig tartott.

A Rémuralom a Délvidéken című könyvben találtam rá a sok szerző között F. Cirkl Zsuzsa zombori kutatásaira, melyekben leírja, hogy Zomborban még akkor sem (2004-ben) tudta szóra bírni a túlókat, csupán egyeseket, akik még mindig féltek a nevüket elárulni.

Nem idézek én sem neveket, hisz a könyv elérhető. A zombori eseményekről azért érdekeltém, mert szerettem ott lettek kivégezve. Annak idején Zomborban nem lakott senkim sem, akitől bármit is megtudhattam volna. Sajnos ott sem végeznek komolyabb kutatásokat, sőt még mindig okosabb hallgatni a dolgokról.

Az idézett írásban vannak fontos adatok: „...a felszabadító bevonulása után rögtön elkezdődött a megtorlás. A gyűjtőhely a Krónics-palota volt. Onnan vitték éjszakánként tehergépkocsikon az összekötött foglyokat a lövészterre, ott lelőtték és tömegsírba földelték őket. Gyakran élve temették el őket. A megkínzottakat gyakran izzó parázzon futtatták mezítül.”

Itt fontos megjegyezni, hogy ebből kelt számrára az a hír, hogy a tömegsírok az autóbussz-állomás betonja alatt vannak. Ugyanis itt volt valamikor az úgynevezett lövészter, s tudvalevő, hogy általában a tömegsírok felett betompályákat, állomásokat, sportpályákat építenek. Az a hír is számrára kelt, hogy miután a Rókus temetőben belelőttek áldozataikat az árkokba, utána kiásatták a tetemeiket, majd kamionokra dobálva vitték át a mai autóbussz-állomás helyére, hogy hosszú évek után betonnal végleg eltüntessenek minden nyomot. A területet annak idején körülfertették, hogy ne lehessen látni, mit csinálnak. A munkásokat halállal fenyegették meg, ha bárhol bármit szólnak. Érdekes adat az is, hogy a lövészter az 1950-es, 1960-as években ki lett helyezve a busz-állomás mögé, Sztápar felé. Vajon mi okból?

Zomborban a tömegmészárlás azonosult a Krónics-palotával. Aki ebbe az épületbe egyszerű bevittek, az onnan, nagy valószínűséggel, soha élve ki nem jött.

A zombori Krónics-palotában esett legtöbb magyar ember kínzások és főleg a halál áldozatává, összesen kb. 5650 fő.

Még tudnak Bajmokról, Szivácról, Verbászról, tehát abban az esetben a többi férfi csakis zombori lehetett. Szám szerint 5650 fő, utána következik Csüro, Újvidék és így tovább egész Vajdaságban.

Egyik tanú elmondása szerint őt is a Krónics-palotába kísérték, ahol akkor már mindenféle összevert emberek heverték. Az épület emeletén 1941-től 1944-ig a járásbírósg működött. Az épület pincéje kis helyiségekre volt elválasztva. Azokat használták a kihallgatásokra és a különféle

le kínzási módszerekre, valamint a „halálra ítélt” elkülönítésére. Az elbeszélő fiatalembert úgy próbálták „szóra bírni”, hogy több kínzást végignézetek vele. Figyelmeztették, tudnak arról, hogy a családjával együtt ő is éljenze 1941-ben a Bajai úton bevonult magyar hadsereget. A foglyok egy-egy csoportját az éjszakai órákban összekötötték, és kivezettek őket az épületből. Egyik sem tért vissza. A magát meg nem nevező személy elmondása szerint volt, akit táncoltattak, másnak a szemét vájták ki vagy a körmet tépték le kezéről, lábáról. Az elbeszélőnek egy ilyen alkalomkor sikerült megszöknie.

Itt jegyezném meg, hogy nem tudok olyan népet, amelyik nem éljenze saját katonáinak a bevonulását oda, ahol ők már csak kisebbségben vannak. Abban az időben ez természetes lehetett, hisz a magyarok bejövetele örömmel töltötte el a magyar lakosság szívét. Hát ez lett volna a „népellenesség”, vagy az ok ilyen mértékű megtorlásra? Hát ez lehetett a fő bűne a legtöbb magyarnak?

Elő hasonlóság van e feltevés és az utolsó jugoszláv polgárháború eseményei között is. De ez már politika, ami nem ennek a cikknek a témája.



Másik két elbeszélő, akik a Krónics-palota tömegsírjaiban laktak, azt mesélte el, hogy heteken keresztül egész éjszaka elviselhetetlen szikoltózás hallatszott az épület pincéjéből, éjszaka pedig jól kivehetően látszottak az árnyak, amikor tereltek ki a foglyokat.

Évtizedek múltán sem merte senki szóba hozni azt, hogy 1944 októbertől szinte újévig minden este sortűzek hallatszottak a Sztápari út végén, mindkét oldalon, és a Szent Rókus temető mögötti árkoknál. Pedig mindenki tudta, mi történik. Ezeket a helyeken lőttek halomra a Krónics-palota foglyait, legtöbbször épp csak egy vékony földréteget vonva föléjük. Azokat kocsira dobálták és átvitték a Sztápari útra, ott földelték el valamennyi áldozatot. Azon a helyen az 1970-es évek elején nagyszabású építkezés vette kezdetét. A Sztápari út jobb oldalán lakótelep épült, a bal oldalán pedig a központi

autóbussz-állomás. Amikor hozzálátottak az alapok kiásásához, mindenféle emberi csontok kerültek a felszínre. Az építkezés köré deszkakerítést emeltek, az építésvezetőket pedig a belügyi szervek behívták, és óva intették őket, hogy sehol ne járjon el a szájuk. Az egyikük elmesélte,



A tömegsírok az autóbussz-állomás betonja alatt vannak.

Ugyanis itt volt valamikor az úgynevezett lövészter, s tudvalevő, hogy általában a tömegsírok felett betompályákat, állomásokat, sportpályákat építenek. Az a hír is számrára kelt, hogy miután a Rókus temetőben belelőttek áldozataikat az árkokba, utána kiásatták a tetemeiket, majd kamionokra dobálva vitték át a mai autóbussz-állomás helyére, hogy hosszú évek után betonnal végleg eltüntessenek minden nyomot.

nélkül kivehetően látszott, hogy „több rétegben”, egymásra lettek beásva a szerencsétlenek, és a csontok mellett hurokba font drótok heverték mindenütt, amiből arra következtethetünk, hogy összedrótózva vitték őket a helyszínre.

Ennyit a fent említett könyvből, amely sok más politikai nézetet, véleményt is taglal.

Az élet iróniája az is, hogy édesanyám, Pötyi, férje halála után állást kapott Zomborban a kendergyárban (kelltek az itástudó, iskolázott személyek, akik általában a magyar megővezgyűlt asszonyok közül kerültek ki). Pontosan a fent említett Sztápari út vége felé kapott lakást is a gyártól, az egyik elkobzott privát villában.

Az is a sors iróniája, hogy jómagam, zombori középiskolás lány lévén, a már szerbesített közgazdasági középiskolába jártam, ahol minden évben (már az 1960-as években) éppen a Krónics-palota irodáiban (akkor már bank volt, a pincében pedig archívum) végeztem a nyári kötelező gyakorlataimat.

Szörnyen kínoz és háborzongató az a tudat, hogy valami módon szeretteink kínjainak majd csontjainak a közelében laktunk vagy tartózkodtunk édesanyámmal, s semmit sem tudtunk semmiről. Szeretném nyilvánosságra hozni, hogy később nagynéném, Katica és anyukám, Pötyi, vagyis Bözsike olyan állást töltöttek be, hogy párszor kérvényezték és keresték a választ a belgrádi főparancsnokságnál férjeik, édesapjuk eltűnésével kapcsolatban. Ezekkel a kérvényekkel, valamint a parancsnokság válaszaival (eredeti példányban) még mindig rendelkezem. 1952 körül ők ketten és keresztanyám szemé-

lyesen mentek el oda, be is engedték őket az irodába, ahova utasították őket. Egy ott lévő tiszt kérdésükre elővett egy füzetet, amelyben nevek voltak, és letakarva a többi nevet, szeretteink nevét megtalálva azt mondta: „Itt a neviük, népelenség voltak...”, „...és most maguk is tűnjének el, mert úgy járnak, mint ők...”

A három nő fejvesztetten hagyta el a parancsnokságot. Viszont a hivatalos válaszokban az áll, hogy az oroszok ejtették őket foglyul, és eltűntek. A két különböző válasz magáért beszél.

Ezt édesanyám és nagynéném, valamint keresztanyám mondták el nekem, ezenkívül eredeti végzőkkel is rendelkezem, amelyek ma is számozott és hiteles dokumentumok.

Édesapám foglalkozása mellett született művész volt. Hegedült, verseket írt, szobrászkodott, de legfőképpen festett. Rengeteg festmény maradt utána, melyeknek szintén a tulajdonában vagyok. Ezúttal szeretném közhírré tenni, lassan szeretném olyan valakiknek – esetleg intézménynek – átadni ezeket, akik valamilyen módon történelmileg meg tudnák őrizni minden áldozat szenvedését, a tanítványságot, és a megmaradt személyes tárgyakkal vagy iratokkal, fotókkal együtt történelmi tárgyká válhatnak. Különösen az iratok fontos bizonyítékok, amelyek nem tűnhetnek el. Közös helyen kell legyenek, talán emlékházban, múzeumban vagy hasonlóban, akár Magyarországon területén is, feltéve, ha létezik ott hasonló intézmény vagy helyiség.

■ MOLNÁR MAROS Tünde
(Befejező rész a következő Hétvégeben)

